

Tartu Ülikool
Filosoofia ja semiootika instituut
Semiootika osakond

Tiina Lall

**PIIR RIIKLIKE ÜKSUSTE ENESEKIRJELDUSES: PIIRI JA TEISE KUJUTAMINE
KÜPROSE JA PÕHJA-KÜPROSE TURISMIINFO KAARTIDEL**

Bakalaureusetöö

Juhendajad: Andreas Ventsel

Tiit Remm

TARTU

2017

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Uurimisobjekti ja meetodika kirjeldus	6
1.1. Pooleldi okupeeritud Küpros ja <i>de facto</i> Põhja-Küpros	6
1.2. Analüüsitava turismimaterjali kirjeldus	9
1.3. Teoreetilised lähtekohad ja materjali analüüsi meetod	11
1.4. Teoreetilised lähtekohad ja erinevuste selgitamise meetod	12
2. Materjali analüüs ja tulemused	15
2.1. Piiri ja Teise kujutamine Küprose turismiinfo kaardil	15
2.2. Piiri ja Teise kujutamine Põhja-Küprose turismiinfo kaardil	20
3. Semiootilise piiri erineva kujutamise selgitus	25
3.1. Erinevuste selgitus Küprose ja Põhja-Küprose sisepoliitiliste huvide põhjal	25
3.2. Erinevuste selgitus rahvusvaheliste suhete tasandi kontekstis	27
3.3. Kaartide erinevus turismimaterjalide tarbija vaatepunktist	30
Kokkuvõte	33
Kasutatud kirjandus	37
Summary	39
Lisad	41
Lisa 1: Küprose külastaja kaart	42
Lisa 2: Põhja-Küprose turisti teede kaart	43
Lisa 3: Lihtlitsents	44

Sissejuhatus

Käesolev bakalaureusetöö analüüsib piiri ja Teise erinevat kujutamist Küprose ja Põhja-Küprose turismiinfo kaartidel. Riiklike üksuste enesekirjeldustes kujutatut analüüsitakse semiootilise piiri funktsioonide ja geopoliitilise olukorra kontekstis.

Teema valik langeb autorit huvitavasse turismimajanduse valdkonda. Bakalaureusetöö lähenemine toetub mõneti autori seminaritööle, mis avas ning selgitas rekreatsiooni mõiste määratluse erinevust Eesti turismiinfokeskuste ideaal- ja reaaltasandi kirjeldustes. Bakalaureusetöö probleem tõstatab isiklikust kogemusest analüüsitava turismimaterjalide praktilise kasutajana.

Uuritavaks probleemiks on sama geograafilise sisu erinevus Küprose ja Põhja-Küprose turismiinfo kaartidel. Bakalaureusetöö eesmärgiks on esmalt materjali analüüsiga täpsustada probleemi olemus ning ulatus ja seejärel leida erinevusele põhjuslik selgitus. Praktilisest kasutuskogemusest tuleneb eeldus, et materjalid erinevad. Konfliktne poliitiline olukord Küprose saarel toetab hüpoteesi, et aktuaalsed poliitilised erinevused mõjutavad valitsustasandil toodetud turismiinfomaterjalide sisu. Käesolevas bakalaureusetöös käsitletakse Küprose ja Põhja-Küprose praktilist turismiinfomaterjali ühtlasi riikliku üksuse enesekirjelduse representatsioonina. Turismikaardid kannavad eeldamisi siseriiklikku kontseptsiooni enesekirjeldusest, mis lähtub mineviku kontekstist ning soositud tuleviku perspektiivist.

Küprose saar on poliitiliselt ja etniliselt konfliktne. Põhja-Küprosel on rahvusvahelise tunnustusega türgi küpriotide riiklik üksus saare põhjaosas. Küprose Vabariigi kreeka

küprioodid asustavad saare lõunaosa. Juri Lotmani kultuurisemiootikas kirjeldatakse piiri struktuuride vahevõõndina, kus toimuvad tõlkeprotsessid, mis piiritagust Teist võimaldavad kirjeldada ning maailma tagasi paisata just oma struktuuri kohaselt ümbertöötatuna (Lotman 2001: 153). Nii Küprose kui Põhja-Küprose turismiinfo kaardid kujutavad geograafiliselt Küprose saare tervikut. Saaretervikut poolitab ÜRO piiritsoon. Kirjeldatud Lotmani kultuurisemiootika on teoreetiline lähtekoht, mis võimaldab eeldada piiritaguse kujutamise erinevust kummagi poole turismimaterjalides. Sellele eeldusele tugineb materjali analüüsi eesmärk: kirjeldada piiri ja Teise kujutamist Küprose ning Põhja-Küprose enesekirjeldustes, keskendudes erinevustele. Enesekirjeldus on terviklik semiootiline tähistusstruktuur, mille olemust mõjutab laiem kultuurikontekst.

Lotmani semiootika kohaselt loob ühe ja sama erinev kirjeldamine nüansse, mis tuleviku perspektiivis on võistlevateks versioonideks (Lotman 2001: 154-155). Semiootika kohaselt on piiril instrumentaalse potentsiaaliga funktsioone (Monticelli 2008: 193). Käesolevas bakalaureusetöös on see teoreetiliselt lähtekohaks, millele tuginedes otsitakse enesekirjelduste erinevuse selgitust Küprose ja Põhja-Küprose sisepoliitilistest huvidest. Piiri ja Teise kujutamist analüüsitakse selles osas kui sisepoliitiliste huvide soositud kontseptsiooni, suunatusega tulevikku. Dünaamilise selgituse jaoks on tarvilik arvestada ka mineviku perspektiivi. ÜRO kohalolek Küprose saart poolitaval piiril võimaldab eeldada toimunud poliitilist seisukohavõttu rahvusvahelisel tasandil. Sellest lähtuvalt selgitatakse piiri ja Teise kujutamise erinevust ka rahvusvahelise tasandi poliitika kontekstis. Turismikaartide erinevusi selgitatakse ka turisti kui tarbija vaatepunktist.

Küprose piiri probleem on poliitilise ja etnilise konfliktina poliitika ning rahvusvaheliste suhete akadeemilises kirjanduses ohtralt analüüsitud teema. Käesolev bakalaureusetöö, turismimaterjalide erinevuse juhtumiuuringuna, erineb tavalistest Küprose probleemikäsitlemistest. Konflikti omapoolse selgitamise asemel kasutatakse bakalaureusetöös mitmeid teemakohaseid uurimusi poliitilise taustsüsteemi kirjeldamiseks, millest otsitakse turismikaartide erinevuse probleemile selgitust.

Küprose probleemi poliitiline olukorrekirjeldus on esitatud James Hughesi (2010) ja James Ker-Lindsay (2012) akadeemiliste tööde põhjal. Samal eesmärgil tutvustatakse Kalevi J. Holsti (2004) käsitletud formaalseid rahvusvahelisi seisukohti Küprose ja Põhja-Küprose piiride suhtes. Tähtis roll on ka Raul Toomla (2009; 2013) *de facto* Põhja-Küprost käsitleval

akadeemilisel kirjandusel. Kasutatud akadeemiliste käsitluste ühistunnus on see, et need sisaldavad paralleelselt teiste sarnaste juhtumite analüüsi. Bakalaureusetöoks ettenähtud piiridesse selline töö ei mahu. Autori arvates oleks siiski huvitav analüüsida tulevikus ka teiste probleemsete piiride kujutamist materjalides, mis praktilisel eesmärgil on loodud turistidele. Lisaks akadeemilisele kirjandusele aitab Põhja-Küprose poliitilisi seisukohti avada Türgi ajakirjaniku M. A. Birandi (1985) konfliktiolukorra kirjeldus, mida rahvusvahelisel tasandil laialdaselt on tunnustatud objektiivse käsitlusena.

Turismivaldkonna praktilisele probleemile poliitikavaldkonnast selgust otsiva juhtumiuuringuga sarnanevad käsitlused pärinevad kahest äärmusest. Küprose poliitilise piiriprobleemi teemaline akadeemiline kirjandus ühelt poolt ning turismimajanduse valdkonna tööd teiselt poolt. Poliitika ja turismi vastastikust mõju käsitlevad tööd kõrghariduslikust turismimajanduse valdkonnast kirjeldavad enamasti, kuidas Küprose poliitiline probleem mõjutab turismindust saarel negatiivselt ning lahenduseks peaks olema saare tervikuks ühendamine (Altinay jt. 2006; Altinay jt. 2005; Apostolopoulos: 1999; Farmaki jt. 2014; Lewis-Cameron jt. 2010: 76; Ryu: 2005: 5). Sügavam uurimus samal teemal selgitab, et isegi jagatud võimu olukorda takistab saare poolte liigne erinevus eesmärkide ja ootuste osas (Altinay jt. 2006). Käesoleva bakalaureusetöö autor ei proovi selle tööga saavutada ei Küprose saareterviku poliitilise probleemi ega turismiprobleemi lahendamist. Juhtumiuuringu eesmärk on anda akadeemilist kõlapinda konkreetsele praktilisele probleemile ning selgitada selle probleemi tekkepõhjuseid. Turismimajanduse ja poliitika vastastikmõjude kontekstis on bakalaureusetöö eesmärgiks juhtida tähelepanu sellele, mil määral Küpros ja Põhja-Küpros kasutavad turismisfääri instrumendina enese poliitiliste visioonide edendamiseks (Ryu 2005: 8).

Bakalaureusetöö struktuur koosneb kolmest suurest osast. Esimene osa on uurimisobjekti ja meetodika kirjeldus. Kõigepealt tutvustatakse Küprose saare poliitilist probleemolukorda. Seejärel tutvustatakse analüüsitavaid materjale ehk turismiinfokaarte. Järgnevad materjali analüüsi ning tulemuste selgitamise meetodite valikut põhjendavate teoreetiliste lähtekohtade kirjeldused. Töö teises osas analüüsitakse Küprose ja Põhja-Küprose enesekirjeldusi turismiinfo kaartidel. Töö kolmas osa selgitab piiri ja Teise kujutamise erinevuse põhjuseid sisepoliitilise ning rahvusvahelise konteksti põhjal. Lisaks selgitatakse kolmandas osas, mida tähendab kaartide erinevus turismiinfopunkte külastava turisti jaoks.

1. Uurimisobjekti ja metoodika kirjeldus

Analüüsitavateks materjalideks on Küprose ja Põhja-Küprose turismiinfo kaardid. Need kaardid on riiklikul tasandil toodetud ning analüüsi aluseks valitud kui riikliku üksuse enesekirjelduse representatsioon. Küprose probleem sai valitud kontekstiks, et empiirilise analüüsiga luua illustreeriv näide, kas ja kuidas poliitikavaldkonna lahendamatu konflikt on mõjuavaldavana kohalolev ka poliitikavälises ühiskonnaruumis.

1.1. Pooleldi okupeeritud Küpros ja *de facto* Põhja-Küpros

Rahvusvahelise tasandi tunnustatud normid piiride muutmise teemal võimaldavad uute riikide tekkimist, kui saavutatakse sisuline legitiimsus ning konsensus naabritega (Holsti 2004: 88). Küprose saare kaks poolt on vastupidiseks näiteks. Reaalsuses on saar roheliseks jooneks nimetatava piiriga kreeklaste ning türki kogukonnaks eraldatud (Holsti 2004: 100). Alates 1974. aastast on saar sõjalise konflikti järel eraldatud kaheks geograafiliselt erinevaks etniliseks tsooniks: türki küpriootide põhjaosa ja kreeka küpriootide lõunaosa (Hughes 2010: 33). Aastal 1960 iseseisvaks kuulutatud saare tervikule saadeti juba 1964. aastal ÜRO rahuvalvajakid (Ker-Lindsay 2012: 41).

Formaalse rahvusvahelise tasandi tunnustatuse kohaselt ei ole rohelisel joonel seaduslikku staatust ning seda ei saa ametlikult piiriks pidada (Holsti 2004: 100). Türgi küpriootide kogukond kuulutas end iseseisvaks vabariiklikuks üksuseks 1983. aastal, kuid rahvusvahelisel tasandil on kreeka küpriootide Küprose Vabariik tunnustatud suveräänseks võimulolijaks kogu saarel (Hughes 2010: 33). Pärast saare jagunemist on ametlikke vägivaldseid konflikte etniliste kogukondade vahel olnud vähe ning kumbki pool on loonud oma eralditoimiva ning suuresti demokraatliku riikliku üksuse (Hughes 2010: 33).

Rohelise joone ülene kaubandus ja kommunikatsioon on vähene ning puudub viide sellest, et kaks saare poolt on valmis taas toimima ühe tervikliku riigina (Holsti 2004: 100). Kummagi riikliku üksuse militaarjõudude pidev patrullimine rohelise joone piiril illustreerib hästi kuidas Teist peetakse vaenlaseks ning 1974. aastal kaotatud või võidetud piiri peetakse väga vajalikuks kaitsta vastaspoole militaarjõudude eest (Hughes 2010: 33). Küprose saar on näide sellest, kuidas piiride tähtsuse tõus on vastuolus rahvusliku enesemääratluse alusega. Rahvusvahelise tasandi poliitikast sõltuvalt tunnustatakse ülekaalukalt endisi territoriaalseid piire (Holsti 2004: 101).

Ametlikult kogu saart, ent reaalsuses vaid kaht kolmandikku saare territooriumist, haldav Küprose Vabariik ning üksnes *de facto* eksisteeriv Põhja-Küpros on tänaseni olukorras, millega kumbki pool rahul ei ole (Hughes 2010: 33). Rahvusvahelise tasandi poliitikas tunnustatud normide abil on teataval määral saavutatud piiride stabiilsus. Olemasolevad suveräänsete piiridega riigid on enamasti alates 1945. aastast tekkinud uute riiklike üksuste suhtes võtnud neutraalse või endisi piire toetava seisukoha (Holsti 2004: 97; 100).

Territoorium ning riiklik tunnustatus on kaasaegses rahvusvahelises poliitikas lahutamatus seoses ning piir on omastanud sotsiaalseid väärtusi, mis enese tasemelt vaadeldavad sakraalseinagi (Holsti 2004: 101). Peamised rahvusvahelised jõud jätkuvalt keelduvad aktsepteerimast poolitatud Küprost kahe suveräänse riikliku üksusena ning sekkuvad aktiivselt endise territoriaalse terviku taastamise eesmärgil (Holsti 2004: 103). Osad teoreetikud ennustavad tulevikuks ka fikseeritud piiridega traditsiooniliste rahvusriikide autoritaarsuse vähenemist (Holsti 2004: 105). Aastal 2003 võttis *de facto* Põhja-Küpros ühepoolset vastu otsuse avada realselt, ent mitte juriidiliselt, eksisteerival piiril läbipääsud, kuid kultuurilised ning psühholoogilised barjäärid etniliste kogukondade vahel püsivad (Hughes 2010: 33).

Peamiselt ÜRO eestvedamisel on, Küprose ühendamise eesmärgil, edutult kulutatud hulganisti rahvusvahelisi poliitilisi jõudusid ning finantse (Hughes 2010: 33). Aastal 2004 võeti formaalselt saare suveräänse võimuna tunnustatud Küpros Euroopa Liidu liikmesriigiks, ehkki selleks ajaks planeeritud saare liitmine ebaõnnestus (Hughes 2010: 34). Täpsemalt ebaõnnestus rahvahääletuse teel territoriaalsete muutuste läbi viimine just Küprose poole (76%) keeldumise pärast, ehkki Põhja-Küpros hääletas (65%) saare liitmise plaani poolt (Hughes 2010: 34).

Tulemuseks sai formaalselt mitte eksisteeriva ja saart poolitava piiri asetumine alale, mis põhimõtteliselt Aasiat eraldab Euroopa Liidust. Suuresti iseseisev Põhja-Küpros toetub majanduse, poliitilise ning militaarse poole pealt paljuski Türgile, mis on ise rahvusvahelise poliitika normidega kohaselt EL-liikmesust taotlev Euroopa-Aasia piiririik (Hughes 2010: 34). Oluline on ka, et Holsti teooria kinnitab rahvusliku identiteedi võimet kohaneda piiride muutumiste ning koeksisteerimisega (Holsti 2004: 101).

Hääletustulemuste tõttu ebaõnnestunud saare liitmise järel, esimest korda, arutati võimalust luua jagatud võimuga riik (Hughes 2010: 34). Jagatud valitsusmodeliga riigi loomise ettepanek esitati esimest korda Türgi poolt juba 1974. aasta rahuläbirääkimistel, kui Türgi sõjalisel teel oli eraldanud saare põhjaosa türki kypriootide kaitsmiseks (Ker-Lindsay 2012: 41; Birand 1985: 53; 60; 87). Kolm aastat hiljem arutati ÜRO vahendatud läbirääkimistel kahest riiklikust üksusest koosneva föderaalse, bi-tsonaalse ning bi-kommunaalse, terviku moodustamise plaani (Ker-Lindsay 2012: 42). Veel aasta hiljem kuulutas Põhja-Küpros end Türgi toetusel hoopis iseseisvaks vabariigiks (Ker-Lindsay 2012: 42). ÜRO rahvusvaheline poliitika mõistis selle koheselt ning kategooriliselt valeks ning kutsus liikmesriike üles uut riiklikku üksust mitte tunnistama (Ker-Lindsay 2012: 42). Tulemuseks sai, tänaseni, vaid *de facto* eksisteeriv Põhja-Küpros, mis reaalsuses Küprosest eraldi seisev, formaalselt vaid Türgi poolt tunnustatud.

Piirid kui territoriaalsuse füüsilised tähistajad jäävad jätkuvalt alaks, mis ühiskondi ning indiviide üheaegselt kokku toovad ja eraldavad (Holsti 2004: 110). „Piiri loob ja põlistab huvide vastasseis, konflikt; seda aga ähmastab koostöö ja teineteise mõistmine.“ (Raid 2015: 143). Holsti kirjutab, et vähemasti osaliselt saab viimase poole sajandi vältel märkimisväärselt vähenenud riikidevahelisi konflikte pidada territoriaalse stabiilsuse tulemuseks (Holsti 2004: 110-111). Küprose probleemi aspektist aga näib see toimivat vastupidise efektina. Territoriaalsuse fundamentaalne olulisus riikluse alustalana ja, rahvusvahelise poliitika

normide abil, fikseeritud riigipiirid tunduvad suurendavat, Küprose näitel, just siseriiklikku konflikti. Holsti arvamuse kohaselt võib territoriaalsuse autoritaarsete normide alternatiivi olukorras olla suveräänsuse taotlusi lihtsam reaalsuseks muuta (Holsti 2004: 111).

1.2. Analüüsitava turismimaterjali kirjeldus

Töös analüüsitakse Küprose ja Põhja-Küprose turismiinfopunktidest kogutud kaarte. Käesoleva töö autor on, turisti rollis, Küprose saareterviku eri paikades, eri aegadel, kokku viibinud, ning sealse piiri problemaatikaga kokku puutunud, umbes poole aasta vältel. Analüüsitavad kaardid on kogutud saare turismiinfokeskustest 2015. aasta augustikuus ehk sealse turismihooaja kõrghetkel.

Analüüsitavad materjalid:

- **Küpros:** *A Visitor's Map of Cyprus* ehk Küprose külastaja kaart (Lisa 1)
- **Põhja-Küpros:** *Touristic Road Map of North Cyprus* ehk Põhja-Küprose turisti teede kaart (Lisa 2)

Nii Küprosel kui Põhja-Küprosel külastati seitset turismiinfokeskust. Analüüsi aluseks on valitud kaardid, mida jagati vastava saarepoole kõikides turismiinfopunktides. Seega Küprose saare turismiinfokeskuse külastaja puutub väga tõenäoliselt vähemalt ühe kaardiversiooniga kokku. Kuigi tänapäeval on tavaline kasutada ka digitaalset navigeerimissüsteemi ühest punktist teise liikumiseks, võimaldab just kaardi vormis representatsioon külastatavast riiklikust üksusest saada terviklikku ülevaadet.

Mõlemad kaardid on inglise keeles. Võõrkeelsed materjalid peegeldavad enesekirjelduse suunatust väljapoole oma kultuuriruumi piire. „Mina“ ja „Teine“ on Lotmani kultuurisemiootikas ühtse eneseteadvuse kaks poolt, mis teineteiseta võimatud (Lotman 2001: 44). Analüüsiks sobivad valitud kaardid eelkõige selle pärast, et võimaldavad uurida piiri ning Teise kujutamist enesekirjelduse tähtsa osana nii, nagu see ilmneb turistile suunatud

representatsioonist. See on käesoleva töö raames väga oluline, sest turismivaldkonna materjalide juhtumiuuringu tulemusi analüüsitakse edasi poliitilises kontekstis, sealhulgas rahvusvahelises.

Kaartide analüüsitulemuste lõplik eesmärk on tuua selgust, millises omavahelises suhtes on formaalne poliitiline piirikirjeldus ning piiri kujutamine riiklike üksuste sisemise enesekirjelduse representatsioonides. Juhtumiuuringu praktiliseks eesmärgiks on illustreerida allikakriitilisuse tarvilikkust poliitiliselt konfliktsetes piirkondades. Analüüsitavad kaardid on ühelt poolt praktilise turismiinfo ja teiselt poolt poliitilise üksuse eneseesitluse kandjateks.

Küprosel külastati seitset turismiinfokeskust: Limassol, Paphos, Platres, Ayia Napa, Larnaka, Polis ja Nicosia. Need piirkondlikud keskused asuvad Küprose saareosa eri paigus. Analüüsi põhialuseks valitud kaarti jagati kõigis külastatud keskustes.

Põhja-Küprosel külastati samuti seitset piirkondlikku turismiinfokeskust üle kogu saareosa: Lefkosa ehk Nicosia, Girne, Yesilyurt, Gazimagusa, Yenierenköy ja Ercan ehk Gecitkale lennujaam. Analüüsi põhialuseks valitud kaarti jagati kõigis külastatud keskustes.

Küpros ja Põhja-Küpros saare kahe poolena ei ole võrdsed. Põhja-Küpros on vaid Türgi poolt tunnustatud, valdava formaalse poliitilise tunnustusega, *de facto* üksus, ehkki sel on mitmed riigi tunnused, nagu territoriaalsus ja demokraatlik valitsus (Toomla 2013: 35). Analüüsitavad kaardid jäävad bakalaureusetöö raames defineeritaks kui riiklike tunnustega, mitte tingimata tunnustusega, 'riiklike üksuste' (*statelike entity*) turismiinfo materjalid (Toomla 2013: 37). Käesoleva töö poliitiliste mõjude analüüs on siiski võimalik. Poliitiliselt on Põhja-Küpros Ameerika õiguskaitse organisatsiooni Freedom House andmetel iseseisev demokraatlik üksus (Toomla 2013: 71).

Küprose ja Põhja-Küprose kaardid on väga hästi võrreldavaks materjaliks. Need sarnanevad ülesehituse, kujutatava geograafilise sisu, informatiivsete tähistajate, tootja, levitaja, sihtrühma ning mingil määral ka välja andmise aja poolest. Täpsemalt, välja andmise aeg ja viimati läbi viidud muudatuste ajad võimaldavad mõlemal kaardil kujutada praegust tegelikkust. Saaretervikul valitsev tegelik olukord ilmneb, kummagi kaardi sisulist poolt analüüsides, erinevalt. Detailsem materjali kirjeldus sisaldub analüüsi osas.

1.3. Teoreetilised lähtekohad ja materjali analüüsi meetod

Bakalaureusetöö teoreetiline raamistik lähtub Juri Lotmani kultuurisemiootika käsitlustest (Lotman 1999; 2001) ning Lotmani piiri semiootika tõlgendusest Daniele Monticelli doktoritöös (Monticelli 2008). Eesmärk on uurida piiri funktsioneerimist perifeerias kui mitme kultuuriruumi kohtumispaigas.

„Teatud mõttes võib kultuuri kujutleda struktuurina, mis on ümbritsetud temast väljaspool asuvast maailmast, tõmbab seda maailma endasse ja paiskab siis tagasi juba oma keele struktuuri kohaselt ümbertöötatuna ja korraldatuna.“ (Lotman 2001: 153). Lotmani kultuurisemiootika kirjeldus võimaldab eeldada, et Küprose ja Põhja-Küprose kaardid sisaldavad erinevusi Teise kujutamises. Käesoleva töö materjali analüüsi osa eesmärk on esile tuua need erinevused, keskendudes saart poolitava piiri tähenduslikule rollile. Piiri problemaatika juhtumiuuringu materjaliks sobivad need kaardid eelkõige selle pärast, et võimaldavad sügavama analüüsiga esile tõsta erinevusi sama geograafilise reaalsuse representeerimise viisis.

Analüüsi osa uurimisküsimused:

- Millisena kujutatakse piiri ja Teist Küprose turismiinfo kaardil?
- Millisena kujutatakse piiri ja Teist Põhja-Küprose turismiinfo kaardil?
- Kas ja kuidas enda, piiri ning Teise kujutamine Küprose ja Põhja-Küprose turismiinfo materjalides erineb?

Kaartide võrdlev analüüs algab üldise kirjeldusega. Pealiskaudsel pilgul on need kaardid sarnased. Küprose ja Põhja-Küprose turismiinfo kaardid kujutavad geograafiliselt sama ehk Küprose saare tervikut. Sarnased on ka kaartide informatiivsed üksused, ehkki sisu erineb. Turismiinfo kaartide analüüsi osas võrreldakse kummagi kaardi legendidesse märgitud infokandjaid ning nende tähistajate jaotustihedust kujutatud saaretervikul. Üldisele kirjeldusele järgneb analüüsis osa, mis võrdleb Küprose saart poolitava piiri, ÜRO rahutsooni ning

piiriületuse kohtade kujutamist kaartidel. Küprose ja Põhja-Küprose kaartidel analüüsitakse ka halduslike alaüksuste ning Inglismaa militaarbaaside piiritlemise viisi. Seejärel kirjeldatakse asulanimede kujutamise fenomeni kummagi saarepoole kaartidel.

1.4. Teoreetilised lähtekohad ja erinevuste selgitamise meetod

Kultuurisemiootika tunnistab isoleeritud tähendusstruktuuri töövõimetust: „pole kindlapiirilisi ja funktsionaalselt ühetähenduslikke süsteeme reaalses talitluses omaette ega isoleeritud kujul olemas“ (Lotman 1999: 10). Visuaali analüüsis esile toodav representatsioonide erinevus on saareterviku kujutamise mitmetähenduslikkus. Käesoleva töö kolmanda osa eesmärk on otsida sellele erinevusele loogilist selgitust laiemas kontekstis mõju põhjal.

Monticelli (2008) kultuurisemiootika doktoritöös on kompaktselt sõnastatud Lotmani semiootilise piiri kolm instrumentaalset funktsiooni, mis käesolevas töös on võetud teoreetilise taustsüsteemina lähtekohaks, et otsida loogilist põhjendust piiri erinevale kujutamisele. Esiteks, piir eristab ja sulgeb piiridesse sisemise korrastuse terviku. Teiseks, piir on justkui kaitsva membraanina selle terviku ning välise ühenduskohaks, võimaldades või blokeerides filtreeritud tõlkeprotsesside vahendatavat kommunikatsiooni. Kolmandaks, piir on diferentseerumise võimetus, kus kahe korrastuse vahelised semiootilised protsessid võimaldavad tähenduse nihet kuni uute tähenduste tekkeni. (Monticelli 2008: 193).

Süsteemi organisatsiooni ei käsitleta eneseküllase ja suletud sünkroonsusena, vaid dünaamilise korrastusena, mis sisaldab mineviku ja tuleviku perspektiive. Dünaamilise olemusega kultuurid ei ole immanentselt isoleeritud ega passiivselt välismõjudele allutatud, vaid neis on pidevalt kohalolev nende tendentside omavaheline pingeline, mida ei saa neist kultuuridest abstraherida, mõjutamata nende olemust (Lotman 2001: 151). Tähistussüsteem kujutab endast dünaamilist süsteemi seni, kuni jääb auditooriumite suhtes aktiivseks ehk avatuks (Lotman 2001: 24). Vastanduvate kultuuride organiseeritus toimub teineteise jaoks tundmatute reeglite järgi ning ühe ja sama erinev kirjeldus loob nüansse, mis tuleviku perspektiivis muutuvad võrdväärseteks võistlevateks versioonideks (Lotman 2001: 154-155).

Käesoleva töö kolmandas osas avame Küprose ja Põhja-Küprose enesekirjelduste analüüsi erinevatele mõjudele.

Reaalselt tarbitavate turismiinfo materjalide näol on tegu representatsiooniga, mida riiklikud üksused oma piirkonda sisenenud turistidele laialdaselt ja igapäevaselt levitavad. Selle enesekirjeldusega peegeldavad nad väljastpoolt tulevale vaatlejale enese soovitud kontseptsiooni. Kontseptsiooni sisuline ülesehitus sõltub minevikust. Ühtlasi on see vaadeldav tuleviku perspektiivina, mida süsteemi kirjeldades on oluline arvesse võtta.

Töö kolmanda osa eesmärk on selgitada kaartide analüüsi osas välja toodud probleemi, et kaks sama geograafilise ala representatsiooni kujutavad erinevat sisu. Visuaali erinevuste paigutamine poliitilisse taustsüsteemi lähtub kaartidest kui riiklike üksuste eneseesitlustest. Arvestades Monticelli kaudu kirjeldatud semiootilise piiri instrumentaalse funktsiooni potentsiaale, on loogiline otsida riikliku tasandi eneseesitluste erinemistele selgitust poliitikavaldkonnast (Monticelli 2008: 193).

Tulemuste analüüsi osas lisatakse arvestatava taustsüsteemina diskussiooni esmalt Küprose ja Põhja-Küprose poliitiline enese ja Teise kirjeldus. Seejärel, lähtudes ÜRO kohalolevast rollist saart poolitavas piiritsoonis, lisandub ülevaade teoreetilisest ja rahvusvahelisest Küprose saare piirikäsitlest. Visuaali tõlgenduse kolmandas osas selgitatakse enesekirjelduste erinevuse mõju ka turisti kui teksti implitsiitse kasutaja vaatepunktist.

Tulemuste analüüsi osa lisaküsimused:

- Milline on erineva eneseesitluse instrumentaalne funktsioon Küprose ja Põhja-Küprose ametliku poliitilise enesekirjelduse kontekstis?
- Kuidas on võimalik erinev eneseesitus rahvusvahelise tasandi poliitika kontekstis?
- Mida tähendab tarbija vaatepunktist poliitikavaldkonna mõju avaldumine turismiinfo materjalide sisus?

„Peab rõhutama, et olenevalt sellest, kas pilk on suunatud minevikust tulevikku või tulevikust minevikku, muutub vaadeldav objekt oluliselt.“ (Lotman 2001: 143). Küprose piiri ning saareosade kujutamine tõenäoliselt erineb. Rahvusvahelise tasandi formaalsete

seisukohtade kirjeldus on mineviku perspektiiv. Riiklik eneserepresentatsiooni viis on, konflikti kontekstis, suunatusega tulevikku.

Küprose ja Põhja-Küprose vahelise juhtumiuuringu puhul on rahvusvahelise poliitilise tasandi analüüsi lisamine eriti tähtis. „Vaadates minevikust tulevikku, paistab olevik meile võrdsete võimaluste kogumina.“ (Lotman 2001: 143). ÜRO-l kui rahvusvahelisi suhteid esindaval organisatsioonil on seda saart poolitava piiri suhtes reaalsuses pikaajaliselt sekkuv roll, ehkki otseselt see analüüsitavatest materjalidest sellisena ei ilmne. Rahvusvahelise tasandi kui välise ning minevikus määratletud taustsüsteemi kirjeldus pakub diskussiooniplatvormi analüüsi osa tulemuste selgitamiseks. Erinevused representatsioonides lähtuvad eeldamisi riiklike üksuste huvidest laiemas geopoliitilises kontekstis.

2. Materjali analüüs ja tulemused

Töö käesolevas osas analüüsitakse piiri ning Teise kujutamist Küprose ja Põhja-Küprose turismiinfopunktidest saadud kaartidel. See on materjali analüüsi esimene osa. Kahe riikliku üksuse enesekirjelduste representatsioonid, näiliselt samast, on käesolevas töö osas esitatud võrdleva analüüsina, sõna vormis. Järgneb kokkuvõtlik tähenduslike tulemuste sõnastus, mille fookuses on eelkõige erinevused.

2.1. Piiri ja Teise kujutamine Küprose turismiinfo kaardil

Paberkaart on ühepoolne, värviline, pisut suurem mõõdust A2 ning mõõtkavas 1:350000. Selle kaardi esmaversioon loodi aastal 1986, kuid analüüsitav versioon on 2008. aastal tehtud muudatustega. Kaardi koostas riiklik maade ja uuringute osakond (*Department of Lands and Surveys*) ning avaldas riiklik turismiorganisatsioon (*CTO: Cyprus Tourism Organisation*). Trükiõigus kuulub Küprose riigile. Kaarti levitatakse tasuta Küprose eri piirkondade turismiinfokeskustes. Analüüsitava kaardi kahandatud koopia on lisatud tööle (Lisa 1).

Kaardi vasakus ülanurgas on väike asukohadiagramm, mil Küpros on lokaliseeritud Aasia, Euroopa ning Aafrika suhtes. See diagramm on oluline kahel põhjusel. See väljendab, et kaarti luues on eeldatud selle võimalikku sattumist inimeste kätte, kes ei ole Küprose elanikud.

Oluline on veel, et sel diagrammil on Küpros kujutatud tervet saart hõlmavana. Piiri ei ole. Roheline värv katab diagrammil kogu saart, märkides selle eristumist ümbritsevate mandrite seas ja märkides selle terviklikuks üksuseks.

Külastajale suunatud kaardi legendi märgid on jaotatud topograafilisteks (*Topographical features*) ning turisti huvitavateks (*Tourist interest features*). Turistile on suunatud vaatamisväärsuste, ajaviite paikade ning turismiinfopunktide tähistajad. Topograafilises jaotuses on eri kattega teede ning radade, asulate, veekogude, kalastuskohtade tähistajad ning kõrgust märkivad kontuurid ja punktid. Topograafilise jaotuse hulgas on ka kõik piiride tähistajad.

Enamus kaardi legendi märgitud turisti huvitavad tähistused (*Tourist interest features*) ei ulatu Küprose kaardil saare põhjaosale. Jaotustiheduse erinevus on selgesti märgatav näiteks rannikualal. Märgitud on üksikud ajaloolised vaatamisväärsused: antiikse asustuse paigad, kindluse varemed, mõned kirikud ja kloostrid. Randade ja looduskunite paikade ning ajaviite paikade tähistuse puudumine kaardi põhjaosalt toimib Põhja-Küprose olemasolu eituseks. Semiootilise süsteemi kirjeldus saab alati toimida kontrastis Teisega ja eitatud osa (*undescribed, non-existent*) süsteemi enesekirjelduses tähistab olulise vastandit (Lotman Monticelli kaudu: 2008: 195).

Kaardi põhiosal on suurelt kujutatud kogu saart, ent tähelepanelik vaatleja leiab saart poolitava piirjoone. Raskesti märgatav helehall joon piiritleb legendi kohaselt ala, mis on 1974-st aastast saati Türgi okupatsiooni all (*Limit of area under Turkish occupation since 1974*). Olemasolev piir on märgitud ning sõna vormis defineeritud selliselt, et seda ei saa riigi piirina tunnistada. Piirjoonest pisut paremini märgatav on see definitsioon hallis kirjas suurtähtedega kaardil saare põhjaosal.

Küprose kaardil on piiritletud piirkondlikud alajaotused (*District boundary*) üle kogu saare. Omavalitsuslikku organiseeritust märkivad piirid ei saa, kaardil märgitud viisil, olla toimivad pärast 1974. aasta okupatsiooni. Alajaotuste selline piiritlemine on oluline märk sellest, et Küprose enesekirjelduse representatsioonis kujutatakse saart suuremal määral tervikuna, kui see tegelikkuses on. Siinjuures on oluline tähelepanek, et kaardi esmaversioon pärineb aastast 1986. Kaarti koostanud riiklik maade ja uuringute osakond märkis piirkondlikud üksused paberile selliselt, nagu need juba enam kui kümme aastat ei saanud toimida.

Legendis on kokku kolm piiride tähistajat. Kolmas tähistaja eristab saare tervikust suveräänsete baaside alad (*Sovereign Base Area boundary*). Neid alasid on kokku kaks, Akrotiri ja Dhekelia (Treaty 1960). Küprose vabariik sai alguse 1960. aastal, kui Inglismaa, ametliku lepinguga, andis iseseisvuse oma endisele koloniaalmaale (Treaty 1960). Lepingu tähtis osa (Annex A) määratles nende baaside piirid ja eristas need alad loodavast iseseisvast Küprose vabariigist (Treaty 1960).

Küprose iseseisvuslepingule lisandus deklaratsioon, mis defineeris nende suveräänsete alade kasutuse militaarbaasidena (Declarations 1960). Deklaratsiooni kohaselt ei pidanud toimuma baasi aladel, militaartegevuse kõrval, muud Inglismaa poolset arendustegevust ja lubati mitte piirata baasi aladel elavate-töötavate kohalike tegevust (Declarations 1960). Veelgi enam, samas deklaratsioonis sõnastati lubadus, et baasi alade ning iseseisva Küprose alade vahele ei looda piirikontrolli ega piiribarjääre.

Deklaratsiooni sisu on oluline taustainfo, sest võimaldab tähelepanu pöörata viisile, kuidas Küprose riikliku tasandi enesekirjelduse representatsioonis piiri kujutamine erineb tegelikkusest (Declarations 1960). Kaardil on selgelt fikseeritud Inglismaa militaarbaaside piirid, mis saarel kontrollpunktide või piiribarjääradena ei eksisteeri ning liikumist ei piira. Inglismaa militaarbaaside piirid on kaardile märgitud sellise täpsusega, et kahel pool peamist maanteed kulgev piir on kaardile kantud kahe joonega, kummalegi maanteed tähistava joone poolele. Samas puudub kaardil tähistus ÜRO hallatavate alade piiritlemiseks.

ÜRO hallatava tsooni tähise puudumine on olulise tähendusega. Erinevalt Inglismaa baaside piiridest, saab neid piire ületada vaid vastava avaldusvormi ÜRO-poolse heakskiidu järel (UNFICYP: About the Buffer Zone). ÜRO hallatav tsoon on saart poolitav, umbes 180 kilomeetrit pikk ning mõnest meetrist mõne kilomeetrini varieeruvalt lai ala (UNFICYP: About the Buffer Zone). Niinimetatud ÜRO puhvertsoon paikneb peaaegu täielikult alal, mis 1974. aastal jäi verise konflikti kahe poole relvajõudude sõjaliinide vahele (UNFICYP: About the Buffer Zone). See, et Küprose külastaja kaardil puudub sellise ala tähistus, on näide, kuidas enesekirjelduse representatsioon erineb tegelikkusest.

Konkreetselt kahe riikliku üksuse omavahelise piiri, Küprose kaardil, kujutamise viisis on kõige tähelepanuväärsem just tähistuse tagasihoidlikkus, kuni selle puudumiseni. Eelmainitud näideteks on olemasoleva tähise silmatorkamatu, helehall, kitsas tähisjoon ja

vahepealse puhvertsooni tähistuse puudumine. Küprose külastaja kaardil kaldub piiri ja Teise, ehk Põhja-Küprose riikliku üksuse, representatsioon Teise eitamise poole. Olemasolev hele piir siiski tähistab Teise olemasolu eristamisena.

Piiripunktid puuduvad Küprose kaardilt kui konkreetse Teise juurde pääsemise puudumine. Piiripunktide puudumine on vaadeldav Teise eitusega, sest selle juurde, mida ei ole olemas, ei saa ka märkida värvavat. Alates aastast 2003 toimivad saart poolitaval piiril regulaarselt seitse piiriületuse punkti (UNFICYP: About the Buffer Zone).

Põhja-Küprose eitamise lisanäited:

Põhja-Küprose eitus, pääsu mitte võimaldamise läbi, toimib Küprose turismiinfokeskuses mitmeti. Puudub igasugune muu (mitte analüüsitava kaardil kujutatud) infomaterjal selle Teise, ehk saare põhjaosa, kohta. Praktikas testis töö autor, analüüsitavaid materjale kogudes, Küprose turismiinfopunktide töötajate suhtumist piiri olemasolusse.

Küprose turismiinfokeskustes sai asetatud kogu saart kujutav Küprose külastaja kaart infotöötaja ette. Küsisime soovitusi, kuhu minna nädala jooksul. Põhjaosa külastamist viidati vaid ühes Küprose (Nikosia linna) turismiinfokeskuses, kust piiriületuse kohani oli vaid kümneminutiline jalutuskäik.

Nikosia, Larnaka ja Limassoli turismiinfokeskustes joonistasid töötajad me kaardi lõunapoolsele mitmeid eri paikade külastussoovitusi. Mitte ühtegi soovitusi ei joonistatud teisele poole piiri. Kolm suurema linna infopunkti töötajat vältisid enese soovitustega selgelt turisti suundumist saare põhjaosa aladele. See ei ole piisav andmestik ning võib olla liigagi juhuslik valim. Mulje tekib siiski, et piiritaguse kaardil kujutamise viisi välistav olemus on kooskõlaline Küprose elanike eneste arusaamadega.

Kaugemal asuvad ning väiksemate turismiinfopunktide töötajad suurele kaardile soovitusi ei märkinud. Vaid piirkondlike paikade kohta saime soovitusi Paphose, Polise, Agia Napa ja Platrese infopunktidest.

Töötaja jagatud või mitte jagatud soovitused jäävad kaartide analüüsi lisaks vaid. Aga piiri ja Teise kujutamise viis Küprose külastaja kaardil on mitmeti Teist eitav. Juba mainitud

näideteks on piirkondlike alajaotuste ebareaalne viis, piiri joone kujutamise tagasihoidlikkus ning piiripunktide, puhvertsooni, põhjaosa turistipaikade mitte tähistamine. Lisaks alajaotuste endistviisi märkimisele eitab Teise olemasolu Küprose kaardi põhjaosa asulanimede endistviisi märkimine. Kreekakeelseid nimesid, mis Küprose külastaja kaardi põhjaosale märgitud on, ei ole saare põhjaosa külastajal võimalik realselt näha. Sõnade eristamise läbi jagatakse maailma omaks ja võõraks (Lotman 2001: 45). Küprose kaardi kontekstis nimetamise läbi kuulutatakse saare tervik omaks. See tugevalt tähenduslik nimetamise fenomen on hea näide, kuidas Teise kujutamine enesekirjelduse representatsioonis tegelikkusest erineb.

Küprose saare põhjaosa nimetusi võib kokku kohata kolmes versioonis. Küprose külastaja kaardil on konfliktieelne kreekakeelne kohanime kasutus. Rahvusvaheliselt on kasutuses ingliskeelsed kohanimed. Realselt on saare põhjaosas hoopis türgikeelsed kohanimed kasutusel, mis nimetamise semiootikas on selge oma ja võõra eristuse loomise näide. Praktikas teeb orienteerumise lihtsamaks see, et ingliskeelset nimekasutust tunnistatakse üsna laialdaselt, ehkki Küprose kaardile ei ole märgitud asulanimed kakskeelselt.

Küprose külastaja kaardi analüüsi osa kokkuvõtteks võib öelda, et piiride kujutamine kaardil ei vasta reaalsuses tajutavatele ning kehtivatele piiridele. Teise kujutamine Küprose külastaja kaardil, ehk Põhja-Küprose riikliku üksuse kujutamine saare põhjaosas, ei ole samuti tegeliku olukorraga kooskõlaline. Küprose enesekirjelduse erinevuse tegelikkusest näib taotlevat saare terviklikku kujutamist ning Teise, ehk Põhja-Küprose, olemasolu eitamist. Kui *de facto* Põhja-Küprost saare põhjaosas täielikult eitada ei ole võimalik, on lahendusena püütud selle olemasolu kujutada võimalikult tagasihoidlikult. Lisalahendusena on kasutatud defineerimist, et levitada, eituse ebaõnnestudes, enesekirjelduse ideaalversiooniga kõige enam kooskõlalist definitsiooni. Analüüsist ilmneb aga selgelt, et, selles poliitilise konflikti kontekstis, on langetatud valik luua poliitilist laadi enesekirjeldusega kohane, mitte reaalsusega kooskõlaline, representatsioon.

2.2. Piiri ja Teise kujutamine Põhja-Küprose turismiinfo kaardil

Põhja-Küprose paberkaart on kahepoolne, värviline, natuke suurem mõõdust A2 ja isegi natuke suurem analüüsitud Küprose paberkaardist. Põhja-Küprose kaart on mõõtkavas 1: 325000. Kaardi koostas riiklik kaardistamise osakond (*Mapping Department*) ja autoriõigused kuuluvad Põhja-Küprose riiklikule üksusele. Analüüsitav versioon on kaardi kuues versioon, aastast 2014. See on avaldatud riikliku turismi edendamise ning turunduse osakonna (*Tourism Promotion and Marketing Department*) poolt tasuta jagamiseks riiklikes turismiinfokeskustes üle kogu Põhja-Küprose. Analüüsitava kaardi kahandatud koopia on lisatud tööle (Lisa 2).

Põhja-Küprose kaardi üks külg sarnaneb analüüsitud Küprose kaardiga. Kaardi teisel küljel on viis suuremate asulate tänavakaarti, nende asulate tähtsad telefoninumbrid, pisut üldist infoteksti Põhja-Küprose kohta, temperatuuride tabelid, kõikide piiriületuskohtade loetelu ning volidava kaardi esiplaan. Käesoleva töö jaoks on märkimisväärne kõikide piiriületuskohtade tabel. Piiriületuskohad on aga märgitud kaardi mõlemale küljele, mistõttu on analüüsis vaid ühe kaardi külje vaatluse alla võtmine täiesti piisav.

Põhja-Küprose kaardi vasakus servas olev asukohadiagramm võimaldab välismaa vaatlejal lokaliseerida see riiklik üksus teiste suhtes. Sarnaselt Küprosele, väljendab see diagramm kaardi suunatust võõrale vaatlejale. Erinevalt Küprosest ei ole sel diagrammil kujutatud saart tervikuna. Punase värviga tähistatud Põhja-Küpros hõlmab asukohadiagrammil selgelt vaid saare põhjaosa.

Põhja-Küprose kaardi legendis ei ole tähistajatel alajaotusi. Sisuliselt siiski sarnaneb kaardile märgitu Küprose kaardile märgituga. Kaheksa turismiinfopunkti on märgitud Põhja-Küprose kaardile ja eraldi tabelisse, kaardi paremas servas. Lisaks infokohtadele, vaatamisväärsustele ning ajaviite paikadele on legendis tähised eri kattedekvaliteediga teede, asulate, piiride kohta. Tähistajaid on Põhja-Küprose kaardi põhjaosas rohkem kui lõunaosas. Siiski teisele poole poolitavat piiri on neid märgitud rohkem kui Küprose kaardil. See on näide

suuremast Teise tunnistamise määrast. Ka kuus piiriületuse kohta on silmatorkavalt märgitud kaardile.

Arvestades, et kaarti jagatakse vaid saare põhjaosa turismiinfokeskustes, mõjuvad piiripunktide ning piiritaguse tähised turistile teed avavalt ja suunavalt. See aga, et lõunaosa tähiste hulgast puuduvad teenusepakkujad ning kõik mingilgi määral ajutisemad tähistajad, näitab eristamist ning koostööalase kontakti puudumist turismimajanduses. Märgitud on vaid asulad, looduspaigad ning arheoloogilised varemed. Sarnaselt teenuste tähistega jääb ka kaardi paremas alaosas asuv distantside tabel lõunaosa suhtes suletuks, näidates vahemaid vaid Põhja-Küprose asulate vahel.

Põhja-Küprose kaardi põhiosal on siiski kujutatud kogu saart, ehkki poolitatus on silmatorkav. Selgelt märgatav tumeroheline joon poolitab saare ning kumbki saareosa on kujutatud pisut erinevate kontrastidega. Põhja-Küpros on sel kaardil pisut rohelisemat tooni ning, täpselt kujutatud piirist lõuna poole jääv, Küprose osa eristub beeži tooniga. Piirjoon ise on ehk vaid pisut laiem, kui Küprose kaardil, ent väga konkreetselt silma torkav kontrastide poolest. Legendi kohaselt on tegu riigi piiriga (*State boundary (App.)*). ÜRO tsooni ei ole märgitud sellelegi kaardile ja arvestades selle tsooni suletust ning mõõtmeid, on see ootamatu. Võib tunduda, et piirjoone tooniks on valitud roheline, sest ÜRO puhvertsooni kutsutakse teise nimega tihti roheliseks jooneks (*Green Line*) (UNFICYP: About the Buffer Zone).

Ühelt poolt rõhutab silmatorkav piir Põhja-Küprose kaardil enese eraldi olemist. Erinevalt Küprosest on selgelt märgitud piirile kuus piiriületuse paika. Ebatavaline on see, et pealkirjade järgi on tegemist Põhja-Küprose kaardiga ning selle vahepiiri definitsiooni kohaselt on see riigi piir (*state boundary*). Põhja-Küpros hõlmab umbes kolmandiku saare kogupindalast, kuid kaardi põhiosal on kujutatud kogu saar. Erinevalt Küprosest, ei defineerita Põhja Küprose kaardil Teist sõnavormis. See, et piiriülene Teine, ehk Küpros, on kaardil kujutatud täielikult defineerimata, kuid on siiski täielikult kaardil kujutatud, on vastuoluline. See võib olla näide, kuidas vastanduvate kultuuride organiseeritus toimub teineteise jaoks tundmatute reeglite järgi (Lotman 2001: 154). Samas „Mina“ ja „Teine“ on Lotmani kultuurisemiootikas ühtse eneseteadvuse kaks poolt, mis teineteiseta võimatud (Lotman 2001: 44).

Kaks kolmandikku Põhja-Küprose kaardist kujutab selle riikliku üksuse piiridest väljapoole jäävat. Küpros saaks Põhja-Küprose enesekirjelduse kohaselt olla defineeritud vaid kui naaberriigi tervik. Põhja-Küpros kujutab seda väljapoole jäävat täpsustamata, millise riikliku üksuse aladega on tegu.

Vaatlejale võib jääda mulje, et Türgi küpriotide Põhja-Küpros on siiski saare tervik. Pealiskaudsele vaatlejale võib isegi märkamatuks jääda, et silmatorkav roheline joon on legendis märgitud riigi piiri tähistajana. Roheline joon Küprose saart poolitavana loob, nii oma teadmiste tuginedes kui kiirelt veebi otsingumootoreist uurides, kergesti mulje vaid ÜRO puhvertsoonist. Lisaks võib legendi definitsioon „state“ tähistada sama hästi nii riiki kui piirkondlikku alajaotust. Põhja-Küprose kaardil kujutatud tugev poolitamine ning samas terviku kujutamine tundub loogiline just piirkondliku üksuse tähenduses. Sel juhul peaks kaardi nimetuski väljendama, et kujutatakse Põhja-Küprost, mis koosneb kahest saare poolest.

Põhja-Küprose kohanimede nimetamise fenomen ilmneb samuti kummalisena. Kui panna kõrvuti Küprose ja Põhja-Küprose kaartide põhjaosad, siis nimetused erinevad. Küprose kaardil on kõik nimetused kreekakeelsed. Põhja-Küprose kaardil on nimed kakskeelselt: ingliskeelne nimetus ning lisanduv kreekakeelne nimetus lõunaosas ja lisanduv türgikeelne nimetus põhjaosas. Kusjuures põhjaosas domineerib, kirjasuuruse järgi, kohalik türgikeelne versioon ja lõunaosas domineerib rahvusvaheline versioon. See on näide, et kaks saarepoolt on saarel kujutatud erinevalt, mitte ühe terviku võrdsete osadena.

Semiootilise nimetamise fenomeni kohaselt nimede muutmise loob eristuse oma ja võõra vahel (Lotman 2001: 45). Tegelikusega on nimetamise erinevus kooskõlas, sest illustreerib saare etnilist jagunemist. Põhja-Küprose türgikeelse kogukonna ja Küprose kreeka küpriotide alad on nimetatud vastavalt elanikkonna keelekeskkondadele. Põhja-Küprose kaardiosal domineerib nimede oma, kohalik, versioon ning võõra, Küprose, aladel rahvusvaheline versioon.

Võrdluses Küprose kaardiga on märkimisväärne piiriületuskohtade tähistamine. See on justkui mulje tugevast Teise tunnistamisest ja seda ühtlasi nõudega tunnistada ka end. Piir on välja joonistatud väga silmatorkavalt. Piiripunkt on kui värav. Piiriületuse kohad on ning need on märgitud ka kaardile. Inglismaa militaarbaasid on samuti kaardi lõunaosas selgelt piiritletud ning sõnaga defineeritud kui suveräänsed (*Sovereign base boundary*). See on huvitav,

arvestades, et saare lõunaosa, mis samuti piiriga eristatud, on otsustatud jätta defineerimata. Lisaks on piiritletud piirkondlikud üksused ning ka need on 2014. aasta kaardil näiliselt reaalsusega kooskõlalised.

Põhja-Küprose kaardil kujutatu ilmneb analüüsides sama keerulisena kui Küprose probleem tegelikkuses. Riiklik eserepresentatsioon võiks konflikti kontekstis peegeldada tulevikusuunitlusi, kuid *de facto* Põhja-Küprose kaardi tähistused on vastuolulised. Selge on, et mingis mõttes see representatsioon peegeldab enesekirjeldust, mis hõlmab saare tervikut. Teisalt on selge poolitava piiri olemasolu. Isegi piiri asukoht ei ole küsitav, küll aga on keeruline fikseerida selle piiri rolli ning tähendust. Semiootiliselt peaks piir tähistama süsteemi perifeeriat ning välja joonistama sisemise korrastuse terviku.

Selgelt välja joonistatud enesekirjelduse ideaalpilti eraldiseisvusest ei saa rahvusvahelise tasandi poliitika kohaselt *de facto* Põhja-Küprose kaardil kujutada. Lotmani piiri käsitluse järgi toimub just perifeerses alas ennustamatuid plahvatuslikke muutusi, mis süsteemi sisemise korrastuse jaoks määrava tähendusega (Lotman 2001: 153). Vastuolulise kirjeldusega luuakse justkui nüansse, mis tuleviku perspektiivis on võrdväärseteks võistlevateks versioonideks (Lotman 2001: 155).

*** Lühikene kokkuvõte erinevustest:

Käesoleva töö raames on väga oluline, kui kaks esmapilgul sarnast ning sama asja kujutavat kaarti ilmnevad analüüsides erinevaina. Pealiskaudsel vaatlusel tunduvad Küprose ja Põhja-Küprose kaardid sarnased, sest kujutavad põhiosas saart tervikuna ning sisaldavad sarnast infot andvaid koode. Kaardid sarnanevad veel, sest on loodud tekstidena, mis suunatud tegelikult samale sihtrühmale, turistile välismaalt. Analüüsides selgus, et tähistamise viis, kuidas sarnaseid koode on kasutatud, ning mida need tähistavad, suuresti erineb.

Küprose kaardi näide illustreeris, kuidas poliitiliselt konfliktises olukorras riiklikult toodetud infomaterjal saab olla oluliselt enam kooskõlaline poliitiliste huvide kui tegelikkusega. Küprose kaardi analüüs võimaldas jõuda tähenduse tervikuni. Sel kujutatu ning sõnaga defineeritu tähistasid sama. Pisut erinevalt, ent ühe süsteemi loogikat järgivalt. Küprose kaardi sisu moodustas justkui poliitilise terviku. Mis ei olnud kooskõlaline reaalsusega, vaid peegeldas poliitilise enesekirjelduse ideaalpilti.

Põhja-Küprose kaardi näide illustreeris, et isegi kui poliitiliselt keerulises kontekstis on püütud koostada reaalsusega kooskõlalist representatsiooni, siis ses valminud representatsioonis puudub sisemine kooskõla ning terviklikkus. Põhja-Küprose kaardi sisemine korrastus on vastuoluline ja ei peegelda ühest poliitilist korrastust. Küll aga on tähistajad Põhja-Küprose kaardil kooskõnalisemad reaalsusega, kui Küprose kaardil. Selles mõttes Põhja-Küprose kaardi sisemine vastuolu justkui illustreerib hästi Küprose probleemi keerukust. Ühtlasi, võrdluses Küprosega, illustreerib Põhja-Küprose kaart hästi ka suveräänsuseta riikliku üksuse nõrgemat sisepoliitilist korrastust.

Küprose ja Põhja-Küprose kaartide analüüsid koos illustreerivad, et turismiinfotarbides on tarvilik teatav allikakriitilisus. Suurel määral turismist elatuva Küprose saareterviku külastajad võivad naasta väga erinevate arusaamistega selle saare tegelikust elukorraldusest. Seda vastavalt sellele, kelle enesekirjelduse representatsiooni nad enese infoallikaks saavad. Veelgi enam, poliitilise sfääri sekkumine poliitikavälistes valdkondadesse võib Küprose kaardi näitel mõju avaldada sellisel määral, et tarbeese ei suuda enam enese funktsiooni täiel määral täita.

Turistist tarbija kogemusse lisab see sekeldusi ning segadust, kui eelduste kohaselt reaalsust representeeriv kaart ei ole tegelikult reaalsusega kooskõlaline. Näiteks Küprose kaardil tähistatakse selgelt Inglismaa militaarbaaside piire, mis tegelikult turisti liikumist mitte kuidagi ei piira. Samas puudub kaardilt ligipääsmatu ÜRO tsooni piiritlemine. Puuduvad ka kõik seitse piiriületuse punkti. Keerulise olukorra loob see, kui informatsioon Teise kohta on kujutatud esimese süsteemisese kirjelduse seisukohalt.

3. Semiootilise piiri erineva kujutamise selgitus

Semiootiline piir kui süsteemi kesksele korrastusele (*centre of semiotic space*) vastanduv perifeeria kui piiri ala tervik (*border-zone as a whole*) võimaldab tähenduse nihkeid terviku, tähtsuse ning eksistentsi suhetes (Monticelli 2008: 201). Erinev piiri ala kujutamine lähtub representatsiooni koostanud süsteemi sisemisest korrastusest, laiemas kontekstis, ja eeldamisi peegeldab selle poliitilisi huve.

3.1. Erinevuste selgitus Küprose ja Põhja-Küprose sisepoliitiliste huvide põhjal

Küprose ja Põhja-Küprose riiklikes enesekirjeldustes kujutatakse piiri erinevalt. Analüüsitud turismimaterjalid vahendavad representatsiooni Küprose saarest, mis on reaalsusega mittekooskõlaline ja sisemiselt vastuoluline. Semiootilise piiri kolm instrumentaalset funktsiooni selgitavad enesekirjelduste erinevust riiklike üksuste geopoliitiliste huvide kontekstis.

Semiootilise piiri esimese instrumentaalse funktsiooni kohaselt see eristab ja piiritleb sisemise korrastuse terviku (Monticelli 2008: 193). Põhja-Küprose enesekirjeldusest ilmnes enese silmatorkav piiritlemine, Küprose kõrval, eraldiseisva riikliku üksusena. *De facto* Põhja-Küprose kui Küprose probleemi teise poole jaoks on sellise eneserepresentatsiooni geopoliitiline funktsioon selgelt legitimeerida enese olemasolu. Põhja-Küpros eristab ja piiritleb enese riikliku üksuse hallatavad alad. Põhja-Küprose enesekirjeldus näib peegeldavat saare tegelikku olukorda. Küprose enesekirjeldus mitte. Reaalsuses eksisteeriv ÜRO tsoon, mis *de facto* Põhja-Küprose ala piiril paikneb, on Küprose kaardil kitsa joonega märgitud hoopis Türgi okupeeritud ala piiride tähistusena.

Semiootilise piiri teise instrumentaalse funktsiooni kohaselt see, kaitsva membraanina, võimaldab või blokeerib filtreeritud tõlkeprotsesse (Monticelli 2008: 193). Põhja-Küprose enesekirjeldus illustreerib selgelt eraldiseisvat, kuid Teise suhtes avatud olekut piiri, piiripunktide ning piiritaguse kujutamise. Funktsiooni poolest kehtestab piir enesekirjelduses sisemise korrastuse (*internal order*) kaitstava ala selge ning ühetähendusliku eraldava joonega (Monticelli 2008: 194). Põhja-Küprose representatsioon peegeldab piiritlemist kaitsva ja kommunikatsiooni võimaldava membraaniga, formaalse tunnustuse eesmärgil.

Funktsiooni poolest enesekirjeldus saab toimida ka väljajätmehhanismina (*excluding mechanism*) (Monticelli 2008: 195). Küprose enesekirjelduses kujutatud piir blokeerib igasuguse kommunikatsiooni kuni Teise olemasolu täieliku eituseni. Tunnustusetu Põhja-Küprose blokeerimine oma enesekirjeldusest on Küprose, kui saareterviku formaalse võimulolija, geopoliitilisi huve täitev. Semiootilise käsitluse kohaselt see, mis enesekirjelduse süsteemis tõlkimatu on, muutub ajapikku välja heidetuks (*expelled*) semiootilisest süsteemist (Monticelli 2008: 196). Küprose eneserepresentatsioon tõepoolest peegeldab poliitilist Teise eitamist ning kujutab piiritagust kui ajutist katkestust.

Semiootilise piiri kolmas instrumentaalne funktsioon on diferentseerumise võimalus, kus semiootiliste protsesside tõttu on võimalik tähenduse nihe kuni uute tähenduste tekkeni (Monticelli 2008: 193). Saareterviku piiri kujutavad nii Küpros kui ka Põhja-Küpros sellise tähenduse nihkega, mis tuleviku perspektiivis soosiks nende endi poliitilist ideaalvisiooni. Põhja-Küpros kujutab piiri selliselt, nagu see oleks tunnustatud suveräänsuse tähistaja. Küpros kujutab piiri kui ebaolulist ajutist katkestust, millel ei ole Põhja-Küprosega midagi pistmist, ja

mille lõppemise järel endine haldusjaotus saab jätkuda. Funktsioonidest on siinkohal rõhk asetatud semiootilise piiri eri nüanssidele.

Piiri tsoon Küprose saare kaartidel funktsioneerib nagu piiri ala Lotmani semiootikas, ühelt poolt ühendades (*connecting*) ja teiselt poolt eraldades (*separating*). Piir toob ühelt poolt dialoogi täpselt selle, mida teine pool soovis välja jätta (Monticelli 2008: 199). Põhja-Küprose enesekirjeldus rõhub piiri kujutamise viisiga selle eraldiseisvaid pooli ühendavale funktsioonile. Seda nii piiri selge kujutamise kui selle piiripunktidega põlistamisega, mis suveräänsust aitavad realiseerida. Küprose enesekirjelduses ilmneb, kaardi sisu ning praktilist väärtust väärav, püüd vältida piiritaguse olemasolu ja piiri kujutamist saart poolitavana.

Küprose enesekirjeldus töötab vastu piiri diferentseerivale funktsioonile, välistades reaalse saare olukorra uued tähendused eneseesitlusest. Nihe Küprose piiri representeerimise viisis soosib poliitilise reaalsuse endisi tähendusi, milles justkui oleks katkestus. *De facto* Põhja-Küprose nihe soosib tegelikkuses olemasolevaid uusi tähendusi rõhutatult, legitimeerides enese eraldiseisvust läbi poliitikaväliste valdkondade. Piiritaguse kujutamisel tekivad probleemid. Süsteemide erinevusest tulenev tähenduse nihe loob tulevikku ennustamatust, mis domineerib mineviku kindlaksmääratuse üle (Monticelli 2008: 200).

3.2. Erinevuste selgitus rahvusvaheliste suhete tasandi kontekstis

Sisepoliitilise konteksti põhjalt selgus, et analüüsitud representatsioonides on nihe piiri ja Teise kujutamisel rollis, mis lähtub kummagi riikliku üksuse geopoliitilistest huvidest ja õõnestab tegeliku olukorra tõepärasest esitlemist. Küprose näitel see nihe tähendab, et poliitilistest huvidest lähtudes levitatakse saarel reaalsusest erinevat enesekirjeldust juba 34 aastat. Kusjuures koostati selle enesekirjelduse esmaversioon ajal, mil see juba 12 aastat ei saanud sellisel kujul toimiv olla. Selgitamaks sellise erinevuse võimalikkust on tarvis sisepoliitilisest kontekstist enamat. Käesoleva tulemuste analüüsi osa eesmärk on erinevatele enesekirjeldustele selgitust otsida rahvusvahelise poliitikatasandi piiri definitsioonide ning normide kontekstist. Enesekirjelduse representatsioonile avaldab see laiem kontekst mõju kui mineviku perspektiiv.

Küprose kaardi analüüs illustreeris, kuidas poliitiliselt konfliktises olukorras riiklikult toodetud infomaterjal saab olla oluliselt enam kooskõlaline sisepoliitiliste huvidega, kui tegelikkuses valitseva reaalsusega. Piiri rahvusvahelise poliitilise käsitluse tähenduses toimunud nihe selgitab, miks. Välja on vahetunud traditsioonilised kultuuri enesemääratluse tavad, milles oli määrav kultuurisüsteemi keskme tähendus ning ebaoluline ja hägus, muutuv perifeersete alade tähendus (Holsti 2004: 74).

„Definitsioonide järgi tähendab piir ühe riigi suveräänsusala lõppu ja asendumist teisega.“ (Raid 2015: 143). Suveräänsus on fundamentaalse tähtsusega rahvusvaheliste suhete aspektist, sest see on kriitilise tähtsusega komponent riiklike üksuste tekkes, jätkusuutlikkuses ning hävimises (Holsti 2004: 113). Suveräänsus eeldab territoriaalsust ning teiste riikide poolset rahvusvahelist tunnustatust (Holsti 2004: 114). Modernsed kontseptsioonid territoriaalsusest hõlmavad seaduslikku eraldatust rahvusriigi välimiste piiride täpse fikseerimise läbi (Holsti 2004: 74). Suveräänsuse tähtis osa on kontrollida oma piiriületuse paikades pääsu oma riiki, ühiskonda ning territooriumile (Holsti 2004: 94). Piiriületuse rituaal ja piiri ning piiripunkti haldamise kohustus, kuni passi omamise kohustuseni, on juriidilise eraldatuse lisad, mis tekitavad reaalse piiri olemasolu (Holsti 2004: 93).

Territoriaalsuse tähtsuse tõus selgitab siin mineviku perspektiivina, kui oluline on see, et piiri kujutamine teeniks riiklike üksuste poliitilisi huve. Piir suveräänsuse sümbolina on eksistentsiaalselt tähtis. Põhja-Küprose enesekirjeldustes sisalduvad piiriületuse kohad selgelt põlistavad (rahvusvahelise käsitlusega kohaselt) selle piiri olemasolu. Küprose jaoks on seetõttu veelgi olulisem välistada enesekirjeldusest selle piiri defineerimine riigi piirina või levitada informatsiooni selle reaalse olemasolu kohta.

Piirid on inimese leiutus varamodernsest Euroopa ajaloost ning just spetsiifiliselt riikide tekke ning riikluse tähendusega seotud eesmärkidel (Holsti 2004: 76). Rahvusvaheliste suhete tasandil selline nihe avaldas olulist mõju (Holsti 2004: 88). Näiteks on rahvusvahelise tasandi tugev sekkumine igasugustesse territoriaalsetesse muutustesse, mis ei ole saavutatud läbirääkimiste teel ja vabatahtliku nõusoleku alusel. Alates 1945. aastast on enamus sõjaolukordadest seotud olnud just riikluse tekkega (Holsti 2004: 47). ÜRO põhitöö on selle aja vältel olnud tegeleda vägivalldajuhtumitega teemal, kes, kuna ja millise riikliku staatuse saab.

Põhja-Küpros on rahvusvahelise riikliku tunnustatuse kandidaat. Riikliku üksuse ÜRO poolse tunnustuse peamiseks kriteeriumiks on Holsti sõnul aga vaid rahu armastamine (*peace-loving*) (Holsti 2004: 49). Rahvusvahelise tasandi seisukohalt on ähvarduse või sõjalise jõuga piiride muutumine hukka mõistetud kui oht maailma rahule ning turvalisusele (Holsti 2004: 98). Rahvusvahelise poliitika normid erinevad tavapärasest piiri käsitlesest. Alates 1990. aastatest on ÜRO ja NATO omaks võtnud ametliku seisukoha, et nende organisatsioonidega liituda sooviv uus riiklik üksus peab ise esmalt kokkulepete ning läbirääkimistega fikseerima piirid enese ning oma naabrite vahel (Holsti 2004: 99). Erineva arvamuse kohaselt piiri just loob ja põlistab vastasseis, konflikt ning hoopis ähmastab koostöö ja teineteise mõistmine (Raid 2015: 143).

De facto Põhja-Küprose jaoks tähendab see rahvusvahelise poliitika seisukoht, et tema suveräänsuse saavutamine sõltub Küprosest. Ühelt poolt sunnib see peale sõbralikumat ning avatumat suhtumist Küprose suhtes, kui iseseisvuse saavutamine sõltub kokkuleppele jõudmisest. Teisalt tundub rahvusvahelise poliitika normide kohaselt iseseisvuse saavutamine võimatu. Põhja-Küprose kaardi analüüs illustreeris, kuidas poliitiliselt konfliktis olukorras on reaalsusega kooskõlaline enesekirjeldus vastuoluline. Rahvusvahelise poliitilise reaalsuse kontekstis on Põhja-Küprose enesekirjeldus loogiline. Põhja-Küprose siseriikliku poliitika eesmärk on saavutada iseseisvus. See selgitab tugevat enese eraldiseisvuse kujutamist. Rahvusvaheliste normide kohaselt Küprosest sõltuv iseseisvuse saavutamine näib võimatu. Seega rahvusvahelise poliitika kontekstis tundub Põhja-Küprose kujutamine Küprose kõrval olevat ainus reaalne eksisteerimise võimalus. Võrdselt võimalik (või mitte-võimalik) antud kontekstis on eksisteerida iseseisvalt või mingi jagatud valitsusmudeliga Küprose kõrval.

Rahvusvaheline poliitiline reaalsus soosib Küprose enesekirjeldust, mille kohaselt Põhja-Küprost ei ole. Just rahvusvahelise tasandi poliitika normide ja seisukohtade kirjeldus selgitab, kuidas saab toimuda sellisel määral reaalsusest erineva enesekirjelduse levitamine. See ei tulene vaid Küprose siseriiklikest huvidest, et kaardil kujutatud enesekirjeldus selliselt erineb geograafilisest reaalsusest. Küprose enesekirjeldus lähtubki lihtsalt poliitilisest reaalsusest, mitte saarel valitsevast tegelikust olukorrast või vaid enese siseriiklikest huvidest.

3.3. Kaartide erinevine turismimaterjalide tarbija vaatepunktist

Juhtumiuuringu praktiliseks eesmärgiks oli illustreerida allikakriitilisuse tarvilikkust poliitiliselt konfliktsetes piirkondades. Analüüsitavad kaardid on ühelt poolt praktilise turismiinfo ja teiselt poolt poliitilise eneseesitluse kandjateks. Visuaali analüüsi esimesed osad selgitasid, kuidas poliitiline taustsüsteem põhjustab ning võimaldab kaartide sellisel viisil erinevat kujutamist. Töö käesoleva osa eesmärk on selgitada enesekirjelduste erinevise mõju turisti kui teksti implitsiitse kasutaja vaatepunktist.

Poliitikavaldkonna siseriiklik ning rahvusvaheline tasand on Küprose saare juhtumiuuringu näitel riiklike turismiinfokeskuste materjalide sisu suuresti mõjutanud. Materjali analüüsist selgus, et Põhja-Küprose enesekirjeldus turismiinfo kaardil sisaldab sisemisi vastuolusid ning ei ole kooskõlaline Küprose ega rahvusvahelise tasandi poliitilise kirjeldusega. Siiski Põhja-Küprose enesekirjeldus näiliselt kujutab saarel valitsevat reaalsust, millega saart külastav turist kokku puutub. Põhimõtteliselt on saaretervikut kujutaval Põhja-Küprose kaardil säilinud praktiline kasutusfunktsioon, mis võimaldab turistil kasutada seda orienteerumiseks kogu kirjeldatud geograafilisel alal.

Põhja-Küprose kaardi enesekirjelduse, piiri ja Teise kujutamine on siseriiklikest huvidest lähtuvalt mõneti ilustatud ning seetõttu tegelikkusest erinev. *De facto* Põhja-Küpros levitab turismiinfo materjalidega kujutlust, et saart poolitav piir eraldab riigi piirina Põhja-Küprose täieõigusliku suveräänsusala Küprose saarepoolest. Raul Toomla tööd *de facto* riikide teemal kirjeldavad sellise protsessi toimist mõistega normalisatsioon, mis on tunnustuseta riikliku üksuse jaoks võimalus enese olemasolu laiemal rahvusvahelisel tasandil legitimeerida läbi poliitikavälise valdkondade (Berg; Toomla 2009). Rahvusvahelise tunnustuse kohaselt on siiski formaalselt mitteeksisteeriv nii piir saare keskel kui Põhja-Küpros ise.

Rahvusvahelise poliitika tasand soosib Küprose enesekirjelduses piiri ja Teise kujutamist viisil, mis ei ole kooskõlaline reaalsusega, millega turist saarel tegelikult kokku puutub. Poliitiliselt kujunesid kaartidest suverääni peamised tööriistad poliitilise võimu

saavutamisel, propaganda relvad ning tähtsad suveräänsuse sümbolid (Holsti 2004: 80). Küprose kaart kujutab Põhja-Küprose osal *de facto* reaalsuse asemel poliitilist reaalsust.

Kaartide praktiline väärtus valitseja jaoks oli see, et kaardil võis näha oma valdusi, kujundada valdustesse puutuva suhtes oma arvamusi ning langetada otsustusi (Holsti 2004: 79). Turist saab Küprose kaarti vaadates vale ettekujutuse saarel valitsevast tegelikust olukorrast. Piiri ja Teise kujutamise viis, Küprose enesekirjelduses, erineb geograafilisest tegelikkusest sellisel määral, et praktilise turismiinfo esemena see enese funktsiooni saare põhjaosal enam täita ei suuda. Poliitilisi huve teeniv Küprose representatsioon piirab turisti liikumist ja loob vale ülevaate saare geograafilisest reaalsusest.

Käesoleva töö autor on turistina Küprose saarel kokku viibinud pisut vähem kui pool aastat. See oli piisav aeg leidmaks piiriületuse paigad ning harjumaks Küprose poolelt Põhja-Küprosele liikudes vahetama turismiinfomaterjale. Saare geograafilise kujutamise erinevus oli probleemina selgelt tajutav, kuid puuduv loogiline selgitus ajendas valima seda probleemi bakalaureusetöö teemaks. Töö autori jaoks sai eesmärk täidetud, kuid probleem saart külastavate turistide jaoks säilib. Küprose saare mõlemad pooled elatuvad suurel määral turismist. Nädala pikkuse hotellipaketiga saarele saabunud turisti jaoks võib piiri ning Teise reaalsusest erinev kujutamine kergesti piirata ajaviite võimalusi.

Küprose ja Põhja-Küprose kaartidel on väga erinev asulanimed kujutamine saare põhjaosal. Küprose kaardil kasutatakse kreekakeelset asulanimed versiooni, millele ei lisandu rahvusvahelist tõlget. Põhja-Küprose kaardi põhjaosal domineerib türgikeelne nimeversioon, millele lisandub rahvusvaheline ingliskeelne nimeversioon. Turismimaterjale tarbides tähendab see erinevus, et kui kaks inimest plaanivad oma põhjaosal liikumise marsruuti nende erinevate kaartide järgi, siis neil on võimatu oma plaane teisele arusaadavalt kirjeldada. Küprose kaardi asulanimed erinevad saare põhjaosa tegelikust nimekasutusest. Küprose kaardi kasutaja jaoks tähendab poliitiline nimefenomen, et kaardile planeeritud marsruuti on võimatu selle kaardi asulanimed põhjal praktiliselt läbida.

Eesti turist saab Küprose saart poolitavat piiri ületada lihtsalt, nii rendiauto kui jalakäijana ja saare erinevatest paikadest. Küprose kaardi analüüs illustreeris, kuidas poliitilisest reaalsusest lähtuv ja tegelikkusest erinev piiri kujutamine välistab turismiinfomaterjalidest turistile piiriületuseks vajaliku praktilise informatsiooni. Probleemi

tõsidust illustreerivad Küprose turismimaterjali analüüsi osas esitatud lisanäited sellest, kuidas poliitikavaldkonna konflikt piirab turismimaterjalide sisu kõrval ka turismiinfokeskuse töötajate edastatavat informatsiooni. Käesoleva töö autori tutvusingkonnas on eestlasi, kes Küprose saart iseseisvalt külastades leidsid piiri ületamise selliselt keeruline olevat, et jätsid külastamata vaid 25 km kaugusel asunud huvipakkunud vaatamisväärsuse. Küprose turismikaardilt nähtav poliitiline reaalsus võimaldab turistil kujundada arvamusi ning langetada otsustusi, mis teenivad riikliku üksuse huve, mitte turismiinfokeskuse teenuse tarbija huve.

Küprose turismiteenuse tarbija rollis olnud töö autorina arvan, et isegi riiklikul tasandil praktiliseks kasutamiseks loodud turismimaterjal peaks poliitiliste huvide asemel seadma esikohale tarbija huvid. Seda isegi alternatiivsete infoallikate kättesaadavuse olukorras. Turismimajanduse valdkonnas võiks käesolev töö informatiivse juhtumiuuringuna mõtlemapanevalt mõjuda nii riikliku turismiinfo tootjatele, turismiteenuseid pakkuvatele ettevõtetele kui nende toodangut tarbivale turistile. Küprose näide illustreerib, kui oluline on allikakriitiline suhtumine informatsiooni, et võimaldada piirangutevaba teenust ning tarbida seda turistina.

Kokkuvõte

Käesolevas bakalaureusetöös analüüsiti piiri ja Teise erinevat kujutamist Küprose ja Põhja-Küprose turismiinfo kaartidel. Töös kasutatud teoreetiline lähenemine tugines suuresti Juri Lotmani kultuurisemiootikale. Kaartidel kujutatut vaadeldi enesekirjelduse representatsioonina. Analüüsitud kontseptsioonide erinemisele otsiti selgitust rahvusvaheliste suhete mineviku perspektiivist ning siseriiklike huvide tuleviku ideaalvisioonist.

Analüüsi osa töös oli kahetasandiline. Esmalt analüüsiti Küprose ja Põhja-Küprose turismiinfo kaarte võrdlevalt, keskendudes piiri ja Teise kujutamise erinevustele. Materjali analüüsi osa eesmärk oli täpsustada probleemi, et kaks sama geograafilist reaalsust kujutavat kaarti sisuliselt erinevad. Välja toodi turismiinfokaartide erinevine väga suurel määral, nii teineteisest kui saarel kogetavast reaalsusest.

Piiride ja Teise kujutamine Küprose enesekirjelduse representatsioonil ei vasta Küprose saare reaalsuses tajutavale. Küprose enesekirjeldus kujutab saart tervikliku poliitilise üksusena ning eitab Põhja-Küprose olemasolu. Tagasihoidlikult kujutatud piir on defineeritud märkimaks Türgi okupatsiooniala, millel ei ole Põhja-Küprosega midagi pistmist. Piiritagune on 1986. aastal loodud ja 2008. aastal uuendatud turismimaterjalides endiselt kujutatud 1974. aasta konfliktilise haldusjaotuse ning kohanimedega. Küprose kaardi analüüs illustreeris, kuidas poliitiliselt konfliktises olukorras saab riiklikult toodetud turismimaterjal olla oluliselt enam kooskõlaline poliitiliste huvide kui geograafilise reaalsusega. Seejuures analüüsitud kaart tarbeesemena ei suuda enam enese funktsiooni täiel määral täita.

Põhja-Küprose enesekirjeldus sisaldab sisemisi vastuolusid. Silmatorkava ja piiripunktidega põlistatud piiri riigipiirina kujutamine Põhja-Küprose kaardil on ilustatud näide iseseisvuse legitimeerimise taotlusest. Lisaks toetab Põhja-Küprose eraldiseisvust Küprosest oma ja võõra eristust loov kohanime kujutamine. Kaardil on kohanimed kakskeelselt: domineeriv türgikeelne versioon põhjaosas (lisandub ingliskeelne) ja domineeriv rahvusvaheline versioon lõunaosas (lisandub kreekakeelne). Oma (iseseisev riik) ja võõra (naaberriik) eristuse suhtes on vastuoluline, et kaks kolmandikku Põhja-Küprose kaardi (*Touristic Road Map of North Cyprus*) sisust kujutab just seda võõrast. Piiri ja Teise defineerimine Põhja-Küprose kaardil on kahemõtteline või puuduv. Küprose alad on Põhja-Küprose kaardil kujutatud, ent ei ole eristatud muul viisil, kui piiriga. Piiri kujutamine Põhja-Küprose kaardil võimaldab seda defineerida ka haldusliku alajaotuse piiri või ÜRO tsooni märkivana.

Probleemi täpsustavale materjali analüüsi osale järgnes töös tulemuste selgituse osa. Lähtuti suuresti Juri Lotmani semiootikast. Sealhulgas Daniele Monticelli kompaktses sõnastudes doktoritöö kaudu: semiootiline piir omab instrumentaalse potentsiaaliga funktsioone (Monticelli 2008: 193). Teoreetilised lähtekohad olid aluseks eeldusele, et erinevused representatsioonides lähtuvad riiklike üksuste huvidest laiemas geopoliitilises kontekstis ja neil on poliitikavaldkonna jaoks instrumentaalne väärtus.

Esmalt selgitati enesekirjelduste erinevusi Küprose ja Põhja-Küprose sisepoliitiliste huvide põhjalt. Selle osa eesmärk oli kirjeldada, kuidas piiri erinev kujutamine teenib riiklike üksuste poliitilisi huve. *De facto* staatuses Põhja-Küprose enesekirjelduses on enese eraldiseisvuse ilustatud kujutamine selgitatav kui ideaalpildi legitimeerimine läbi poliitikaväliste valdkondade. Küprose kujutamine Põhja-Küprose kaardil on sisepoliitika huvide kohaselt selgitatav sellega, et vaid kontrastis Teisega saab luua tähenduslikult erinevat uut. Lisaks on tunnustuseta Põhja-Küpros, kaarte tarbiva rahvusvahelise sihtrühma jaoks, valdavalt tuntud vaid kui Küprose probleemi teine pool ning tundmatu oma ümberrimetatud asulanimede poolest.

Küprose sisepoliitiliste huvide põhjalt on arusaadav, et enesekirjelduse ideaalpildis ei ole Põhja-Küprosele kohta. Kuid saareterviku oma valdusteks pidamisest lähtuvalt ei ole võimalik ka põhjaosa Küprose kaardil mitte kujutada. Lisaks iga Põhja-Küprose kujutamise viis enese kaardil ühtlasi mõjub selle riikliku üksuse tunnustamisena ja aitab kaasa Põhja-Küprose

olemasolu legitimeerimisele. Seega sisepoliitilised huvid selgitavad, miks Küpros ei saa enesekirjelduses kujutada tegelikult valitsevat geograafilist reaalsust. Sisepoliitilised huvid ei tundu piisavate põhjustena, selgitamaks vale ja kasutusfunktsioonita sisu tootmise ning levitamise võimalikkust.

Järgnevalt selgitati Küprose ja Põhja-Küprose enesekirjelduste erinevusi rahvusvahelise tasandi poliitika kontekstis. Selle osa eesmärk oli selgitada, kuidas saab olla võimalik sellisel määral reaalsusega mittekooskõlalise informatsiooni riiklikul tasandil tootmine ja rahvusvahelisele sihtrühmale levitamine. Eriti arvestades ÜRO kohalolekut Küprosel juba alates aastast 1964.

Rahvusvahelise tasandi poliitikas on piirid riikliku üksuse jaoks eksistentsiaalse tähtsusega. ÜRO ja NATO formaalsete seisukohtade kohaselt on olemasolevate rahvusriikide piiride muutmine võimalik vaid sõbralikul teel saavutatud kokkulepete kaudu. Põhja-Küprose enesekirjelduses sisalduvad vastuolud on rahvusvahelise tasandi kontekstis arusaadavad. Selle riikliku üksuse jaoks on tuleviku perspektiivis võrdselt võimalik (või võimatu) nii eraldiseisvuse saavutamine kui Küprosega koos jagatud võimuga valitsussüsteemi moodustamine. Küprose seisukohalt tähendab rahvusvahelise tasandi poliitika seda, et kuniks Küpros ise ei soosi Põhja-Küprose eraldiseisvust, ei tunnista Põhja-Küprose olemasolu ka rahvusvaheline tasand. Rahvusvahelise tasandi kontekst selgitas, et Küprose enesekirjeldus kujutab geograafilise reaalsuse ja siseriiklike huvide asemel hoopis rahvusvahelist geopoliitilist reaalsust.

Kolmandas osas selgitati, mida tähendab poliitilisus, Küprose ja Põhja-Küprose turismiinfo kaartides, neid materjale praktilise esemena tarbiva turisti vaatepunktist. Poliitikavaldkonna siseriiklik ja rahvusvaheline tasand on, Küprose saare juhtumiuuringu näitel, turismisfääri suuresti mõjutav, luues geograafilise reaalsusega konkureerima poliitilise reaalsuse. Riiklikult toodetud representatsioon teenib poliitilisi huve. Analüüsitud turismiinfo kaardid vahendavad saare tegelikust olukorrast erinevat ettekujutust sellisel määral, et ei suuda praktilise esemena enam enese funktsiooni täiel määral täita.

Nii Põhja-Küprose kui Küprose kaartidel kujutatud enesekirjeldused vahendavad turistile sisepoliitilist ideaalpilti, mitte saarel valitsevat reaalselt olukorda. Kaartide vahendatav ülevaade erineb selliselt, et kui kahe erineva kaardi põhjal planeeritud põhjaosa marsruuti

üksteisele kirjeldada, siis vestlus on võimatu. Asulanimed erinevad kaartidel. Kasutusfunktsioon orienteerumiseks on Põhja-Küprose kaardil säilinud. Küprose kaart piirab turisti liikumist ja ajaviite võimalusi. Puudub informatsioon piiriületuse võimaluste kohta ja piiri ületav turist peab Küprose kaardi piiril vahetama Põhja-Küprose kaardi vastu, ehkki geograafiliselt kujutatakse kogu saart. Riikliku turismiinfopunkti materjale tarbiva turisti jaoks tekitab probleeme see, kui kaartide loomisel lähtutakse poliitilistest huvidest, mitte tarbija huvidest.

Bakalaureusetöö eesmärk sai täidetud. Autori jaoks praktilises kontekstis ilmnenud probleemi olemus ja ulatus sai täpselt määratletud. Tuginedes teoreetilistele lähtekohtadele, õnnestus luua eeldusi, mis aitasid leida praktilisele probleemile loogilisi selgitusi. Autori jaoks oli töö vältel suurimaks üllatuseks see, kui otseselt erinevate selgitus poliitilisest kontekstist välja joonistus. Kokkuvõtteks näib, et poliitiline taustsüsteem mitte üksnes ei selgita, vaid näib suisa võimaldavat ja põhjustavat turismikaartide sisulist erinevust representeeritavast geograafilisest reaalsusest.

Kasutatud kirjandus

Analüüsimaterjal:

A Visitor's Map of Cyprus. Compiled and drawn by Department of Lands and Surveys, Cyprus. First Edition 1986; revised 2008; © State Copyright Reserved. Published by the Cyprus Tourism Organisation. Printed by Cassoulides Masterprints 11.2011. (Lisa 1)

Touristic Road Map of North Cyprus. Prepared by Mapping Department. Sixth edition, 2014, edited by Ahmet Alemdar; © State Copyright Reserved. Compiled and Published by Tourism Promotion and Marketing Department. (Lisa 2)

Teoreetiline kirjandus:

Berg, Eiki; Toomla, Raul 2009. Forms of Normalisation in the Quest for De Facto Statehood, *The International Spectator*, Volume 44, Number 4.

Birand, Mehmet A. 1985. 30 HOT DAYS. London, Nicosia, Istanbul: K. Rustem & Brothers.

Holsti, Kalevi J. 2004. Taming the sovereigns: institutional change in international politics. Cambridge: Cambridge University Press.

Hughes, James 2010. EU Conflict Management. London: Routledge.

Ker-Lindsay, James 2012. The Foreign Policy of Counter Secession. Oxford: Oxford University Press.

Lotman, Juri 1999 [1987]. Semiosfäärist. Tallinn: Vagabund.

Lotman, Juri 2001 [1992]. Kultuur ja plahvatus. Tallinn: Varrak.

Monticelli, Daniele 2008. Wholeness and its remainders: theoretical procedures of totalization and detotalization in semiotics, philosophy and politics. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Raid, Tõnu 2015. Eesti piiride tekkimine. *Schola Biotheoretica XLI*. PIIRIDE TEOORIA. Tartu: Sulemees.

Toomla, Raul 2013. De facto states in the international system : Conditions for (in-)formal engagement. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Internetiallikad:

Altinay, Levent; Bowen, David 2006. Politics and tourism interfaces – case of Cyprus in *Annals of Tourism Research*, 33 (4), 939-956. Kättesaadav (kasutatud 05. 2017):
https://www.academia.edu/9186762/Politics_and_tourism_interface_The_case_of_Cyprus

Altinay, Mehmet; Hussain, Kashif 2005. Sustainable Tourism Development: a case study of North Cyprus in *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 17 (3), 272-280. Kättesaadav (kasutatud 05.2017):
<http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/09596110510591963>

Apostolopoulos, Dimitri I. Y. 1999. Political Instability, War, and Tourism in Cyprus: Effects, Management, and Prospects for Recovery. Kättesaadav (kasutatud 05.2017):
<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/004728759903800111>

Declarations by Her Majesty's Government regarding the Administration of the Sovereign Base Area of the Republic of Cyprus which remain under the Sovereignty of the United Kingdom. (1960) Kättesaadav (kasutatud:02.2017):
http://www.sbaadministration.org/images/agla/Declarations_by_Her_Majesty.pdf

Farmaki, Anna; Altinay, Levent; Botterill, David; Hilke, Sarina 2014. Politics and Sustainable Tourism: The Case of Cyprus. Kättesaadav (kasutatud 05.2017):
https://www.academia.edu/8766618/Politics_and_sustainable_tourism_The_case_of_Cyprus

Lewis-Cameron, Acolla; Roberts, Sherma 2010. Marketing Island Destinations: Concepts and Cases. Kättesaadav (kasutatud 05.2017):
<https://books.google.ee/books?id=PZFQ7jajGkYC&pg=PA76&lpg=PA76&dq=political+influence+in+tourism+cyprus&source=bl&ots=5hKWb8liQa&sig=ohhAS8ILradBF9LqQ2K0m0A5rU0&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjo89-Grf7TAhXCICwKHaaICMYQ6AEIVTAH#v=onepage&q=political%20influence%20in%20tourism%20cyprus&f=false>

Ryu, Sarah JR. 2005. Political instability and its effects on tourism. School of Hospitality, Tourism and Marketing Victoria University Melbourne, Australia. Kättesaadav (kasutatud 05.2017):
https://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiL99jczP7TAhVI2CwKHUNWBo4QFgg8MAA&url=http%3A%2F%2Fwww.besteducationnetwork.org%2F%3Fmodule%3Dfile%26act%3DprocFileDownload%26file_srl%3D7704%26sid%3Dcc8c59d48942ac623ecdf49afd421184%26module_srl%3D879&usg=AFQjCNED8Mc8diPCAcDR6606hPKZtVSBg&sig2=2_-czULXSm4KHroiRAMqEQ

Treaty Concerning the establishment of the Republic of Cyprus. 1960. Kättesaadav (kasutatud 02.2017):
http://www.sbaadministration.org/images/admin/docs/SBAA_Treaty_of_Establiment.pdf

UNFICYP: About the Buffer Zone (s.a.) Kättesaadav (kasutatud 02.2017):
<https://unficyp.unmissions.org/about-buffer-zone>

Summary

The role of boundary in the self-description of state-like entities: the depiction of border-zone and of semiotic Other in the tourist maps of Cyprus and North-Cyprus.

This is a BA level study of difference in tourist maps of Cyprus and North-Cyprus. It is a semiotic approach which mainly bases Yuri Lotman's understanding of the functioning of the boundary (Lotman 1999; 2001) and Daniele Monticelli's interpretation of Lotmanian concept of boundary (Monticelli 2008). Since the problem rose from a practical use of the maps, the objectives of this work are simple. First to specify the difference between maps. Then to explain the causal role of geopolitical context.

The materials analysed in this work are a Visitor's Map of Cyprus and a Touristic Road Map of North Cyprus (see sections Lisa 1; Lisa 2). Both maps are a state-level production, compiled and published when it was already possible to represent current geographical reality of the Cyprus island. Yet they differ in content in such a manner that they can not both simultaneously represent the real situation of the island. And the real situation is an unsolved political problem between ethnically and geographically separated Cyprus and North-Cyprus.

The maps include both the practical use-value and the state-level representation of semiotic self-description. The boundary is, at the same time, an instrument of separation, of connection and of differentiation (Monticelli 2008: 193). Consequently it has an instrumental use-value also in politics, especially in context of conflict. That was a presumption for this study

to argue that state-level using of tourism as tool for political objectives could explain the difference in maps.

The study has three main structural sections. The first introduces the Cyprus conflict, the tourist maps analysed in this study and all the theoretical presumptions. The second main section is the part where maps are analysed comparatively to specify the difference. And the third section is where the difference is explained in context of internal and international politics. Also there is explanation of the differing from the perspective of a tourist as the practical user of the maps.

The study of difference concluded that North-Cyprus depicts the island's geographical reality (immanently inconsistent map) and Cyprus the geopolitical reality that denies the de facto existence of North-Cyprus (consistent but improper map). Both self-descriptions differ from the island reality in some level. There was a logical link between the differences and the internal political interests of the states. The self-description of North-Cyprus is embellished to legitimize its sovereignty in international level. But only the context of international politics explained the great level of difference from reality in the self-description of Cyprus. The self-description of Cyprus functions as an excluding mechanism (Monticelli 2008: 195). The political content in the map of Cyprus has taken the place of the content with practical use-value. Consequently it mediates wrong impression of the island's geographical reality and limits the opportunities of the tourist experience.

Lisad

Tööle on lisatud analüüsitud turismiinfokaartide koopiad ja lihtlitsents.

Lisa 1: Küprose külastaja kaart.

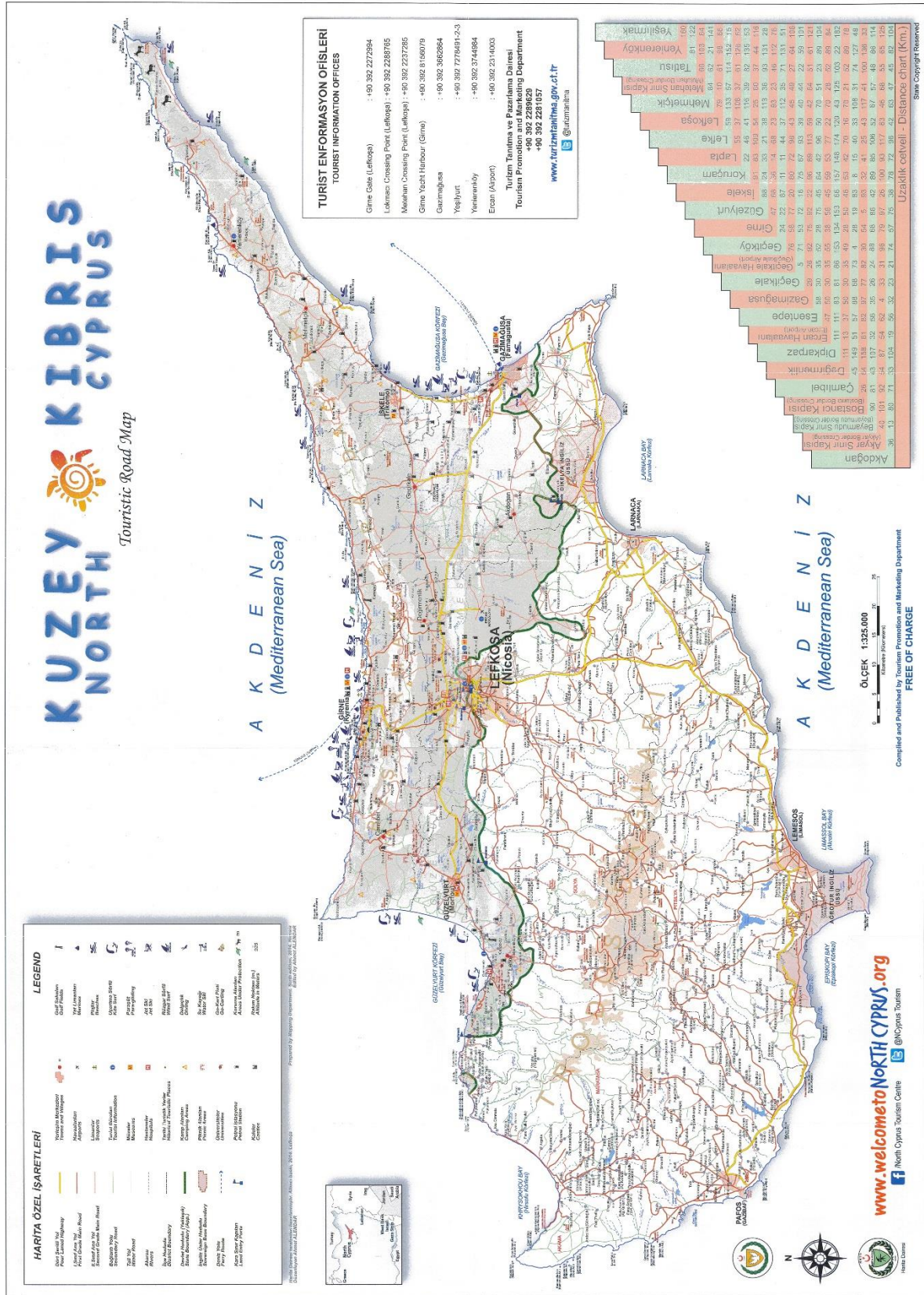
A Visitor's Map of Cyprus. Compiled and drawn by Department of Lands and Surveys, Cyprus. First Edition 1986; revised 2008; © State Copyright Reserved. Published by the Cyprus Tourism Organisation. Printed by CassoulidesMasterprints 11.2011.

Lisa 2: Põhja-Küprose turisti teede kaart.

Touristic Road Map of North Cyprus. Prepared by Mapping Department. Sixth edition, 2014, edited by Ahmet Alemdar; © State Coyright Reserved. Complied and Published by Tourism Promotion and Marketing Department.

Lisa 3: Lihtlitsents, mis lubab bakalaureusetööd säilitada ja avalikustada.

Lisa 2: Põhja-Küprose turisti teede kaart

Lisa 3: Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Tiina Lall, sündinud 13.04.1991,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Piir riiklike üksuste enesekirjelduses: piiri ja Teise kujutamine Küprose ja Põhja-Küprose turismiinfo kaartidel“,

mille juhendajad on Andreas Ventsel ja Tiit Remm,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, _____